

Interesešu izglītības programma “Pūtēju orķestris” paraugs

I. Programmas aktualitāte

Interesešu izglītības programma “Pūtēju orķestris” ir integrēta izglītības programma, kuras būtība ir cieši saistīta ar bērnu un jauniešu muzikālās izglītības mērķiem un uzdevumiem. Tā ietver sevī audzēkņu muzikalitātes attīstību, pūšamo un sitamo mūzikas instrumentu spēles, kolektīvas muzicēšanas un caurviju prasmju apguvi. Tradicionālajos Latvijas skolu jaunatnes dziesmu un deju svētkos ir ieraugāma izglītības iestāžu pūtēju orķestru muzicēšanas sasniegumu mākslinieciska izpausme. Svētki ir nozīmīga bērnu un jauniešu mākslinieciskās un pilsoniskās līdzdalības forma, kura veicina viņu vērtībizglītību, pilsonisko audzināšanu, nodrošina mūsu tautas tradīciju apzināšanu un pārmantošanu. Audzēkņi gūst radošās darbības pieredzi un gandarījumu, attīsta kritisko spriestspēju, izkopj daudzveidīgas karjeras vadības prasmes, t.sk., komunikācijas un sadarbības prasmes, laika plānošanu, sevis disciplinēšanu, publiskas uzstāšanās un citas prasmes.

II. Programmas īstenošanas mērķi

Sekmēt audzēkņu emocionālo un intelektuālo attīstību un pilnveidošanos par brīvu, atbildīgu un radošu personību.

III. Programmas īstenošanas uzdevumi

3.1. Sniegt teorētiskās un praktiskās zināšanas pūšamo un sitamo mūzikas instrumentu spēles apgūšanā;

3.2. Izkopt saskarsmes un sadarbības prasmes, attīstot individuālās un kolektīvās muzicēšanas radošās spējas;

3.3. Individuālajās un kolektīvajās nodarbībās attīstīt audzēkņos caurviju prasmes;

3.4. Pilnveidot pūtēju orķestru māksliniecisko sniegumu, piedaloties Latvijas skolu jaunatnes dziesmu un deju svētkos, kā arī starpsvētku pasākumos: koncertos, skatēs, konkursos, festivālos;

3.5. Pilnveidot savas kultūras identitātes apziņu un cieņu pret citām kultūrām.

IV. Programmas īstenošanas plāns

4. Īstenošanas nosacījumi:

4.1. Mērķauditorija- bērni un jaunieši, kuri vēlas attīstīt un pilnveidot sevi pūšamo un sitamo instrumentu spēles mākslā;

4.2. Dalībnieku komplektēšana: Lai garantētu pūtēju orķestra dalībnieku pēctecību, vēlams izveidot iesācēju orķestri, kurā spēlē dalībnieki, kuriem nav priekšzināšanas instrumentu spēlē, un katru mācību gadu rīkot jaunu dalībnieku uzņemšanu.

4.3. Īstenošanas laiks: Programmas īstenošanas pilnais laiks atbilst 5 mācību gadiem (gatavošanās kārtējiem Latvijas skolu jaunatnes dziesmu un deju svētkiem vai orķestra dalībnieku nomaiņa, dalība lokāla un valsts mēroga norisēs):

Valsts izglītības satura centra plānotie pasākumi pūtēju orķestru mākslinieciskās un radošās darbības motivēšanai un pilnveidei:

2021./2022.mācību gads – IX Latvijas izglītības iestāžu pūtēju orķestru salidojuma video norise;

2022./2023. mācību gads – pūtēju orķestru novadu skates, defile konkurss;

2023./2024. mācību gads – pūtēju orķestru novadu skates, defile konkurss, XIII Latvijas skolu jaunatnes dziesmu un deju svētku modelēšanas koncerti;

2024./2025.mācību gads - pūtēju orķestru kopmēģinājumi, defile konkurss, pūtēju orķestru konkurss, XIII Latvija skolu jaunatnes dziesmu un deju svētki.

4.4 Darba formas:

4.4.1. Praktiskais darbs: kopmēģinājums, darbs ar instrumentu grupām (metāla pūšmie instrumenti, koka pūšmie instrumenti, sitamie instrumenti), ja nepieciešams, darbs ar atsevišķu instrumentu grupām (flautas, klarnetes, saksofoni, trompetes, mežragi, tromboni, eifoniji, tubas, sitamie instrumenti), nodarbības orķestrim kustībā (*defile*);

4.4.2. Rezultāts un pārskats par paveikto – priekšnesumi/koncerti savā izglītības iestādē, pilsētas/ novada/ reģiona/ valsts kultūras un sabiedriskajos notikumos, piedalīšanās skatēs, festivālos, līdzdalība Dziesmu un deju svētku tradīcijas saglabāšanā, t.sk. Latvijas skolu jaunatnes dziesmu un deju svētkos, dalība starptautiskajos konkursos un festivālos;

4.4.3. Nometne, radošā darbnīca (papildu darba forma).

4.5. Īstenošanas gaita:

4.5.1. Nodarbību saturu atkarībā no programmā iesaistīto dalībnieku vecuma un programmas specifiskajiem nosacījumiem izstrādā un īsteno interešu izglītības skolotājs – orķestra diriģents;

4.5.2. Nodarbību skaits nedēļā ir atkarīgs no programmā iesaistīto dalībnieku vecuma grupas un programmas specifiskajiem nosacījumiem;

4.5.3. Ieteicamais nodarbību skaits:

4.5.3.1. jaunākai grupai- 2 orķestra mēģinājumi (6 stundas) nedēļā,

4.5.3.2. vecākai grupai- 2 orķestra mēģinājumi (6 stundas) nedēļā,

4.5.3.3. grupu nodarbībām - katrai instrumentu grupai 4 stundas nedēļā,

4.5.3.4. nodarbības orķestrim kustībā (*defile*) – 4 stundas nedēļā;

4.5.3.5. nošu materiāla sagatavošana, pielāgošana, aranžēšana – 4 stundas nedēļā;

Vienas nodarbības ilgums 40 minūtes, starpbrīža ilgums – 5 minūtes, ko ieskaita nodarbības laikā.

4.5.4. Pūtēju orķestru mākslinieciskā izpildījuma kvalitātes novērtēšanas, repertuāra apguves un līdzdalības formas plāno:

4.5.4.1. valsts nozīmes pasākumiem – Valsts izglītības satura centra speciālisti,

4.5.4.2. novada vai pilsētas mēroga pasākumiem – novadu Izglītības pārvaldes interešu izglītības speciālisti,

4.5.4.3. izglītības iestādes pasākumiem – iestādes mācību un audzināšanas darba vadītāji.

4.5.5. Objektīvu/neparedzētu apstākļu dēļ, izmantojot IT, mācību process individuālās nodarbībās var notikt attālināti.

V.Programmas īstenošanas plānotie rezultāti.

5.1. Sekmēta bērnu un jauniešu personības harmoniska attīstība;

5.2. Iegūtas zināšanas un prasmes pūšamo un sitamo mūzikas instrumentu spēles mākslā un kolektīvajā muzicēšanā;

5.3. Individuālajās un kolektīvajās nodarbībās iegūtas caurviju prasmes;

5.4. Kolektīva spējas pilnvērtīgi iekļauties skolas, pilsētas/novada, reģiona vai valsts kultūras un sabiedriskajā dzīvē;

5.5. Veicināta kolektīva dalībnieku latviskās kultūridentitātes apziņa, iepazītas un apzinātas savas un citu tautu tradīcijas;

5.6. Iegūta radošās darbības pieredze un līdzdalības prasmes.

VI. Programmas īstenošanai nepieciešamie resursi.

6.1. Pedagoģisko darbinieku (skolotājs – pūtēju orķestra diriģents, instrumentu spēles pedagogi koka pūšamo instrumentu, metāla pūšamo instrumentu, sitamo instrumentu grupās un horeogrāfs) darba samaksas nodrošinājums;

6.2. Materiāli tehniskās bāzes nodrošinājums:

6.2.1 Pūtēju orķestra nodarbību norisei nepieciešama telpu platība - 1,5 kvadrātmetri vienam audzēknim;

6.2.2. Mūzikas instrumenti – flautas, klarnetes, saksofoni, mežragi, trompetes, tromboni, eifoniji, tubas, bangu komplekts, mazās bangu, lielās bangu, šķīvji, zvaniņi, perkusijas, basa ģitāra ar pastiprinātāju;

6.2.3. Koncerta pultis un gājiena pultis katram pūtēju orķestra dalībniekam;

- 6.2.4. Diriģenta pulsts, diriģenta krēsls;
- 6.2.5. Krēsls katram pūtēju orķestra dalībniekam;
- 6.2.6. Spogulis;
- 6.2.7. Skaņu pastiprinoša iekārta, mūzikas atskaņotājs, ierakstītājs;
- 6.2.8. Nošu mape katram pūtēju orķestra dalībniekam;
- 6.2.9. Skapis mācību līdzekļu uzglabāšanai;
- 6.2.10. Telpa pūšamo un sitamo mūzikas instrumentu glabāšanai;
- 6.3. Koncertdarbībai nepieciešams pūtēju orķestra dalībnieku vienots vizuālais noformējums – koncerta tērpi un apavi;
- 6.4. Ikgadēji jāplāno nošu materiālu iegāde, mūzikas instrumentu bāzes atjaunošana. Pielikumā: Metodiskie ieteikumi izglītības iestāžu pūtēju orķestru diriģentiem un pašvaldību Izglītības pārvalžu interešu izglītības speciālistiem.

*Interesu izglītības un audzināšanas darba nodaļas
vecākais referents Egils Šķetris
Tālrunis: 60001624
egils.sketris@visc.gov.lv*

Pielikums

Metodiski ieteikumi izglītības iestāžu pūtēju orķestru diriģentiem un pašvaldību Izglītības pārvalžu interešu izglītības speciālistiem mūzikas jomā

Veidojot programmu, vēlams ņemt vērā Ministru kabineta 2018. gada 27. novembra noteikumus Nr. 747 "Noteikumi par valsts pamatizglītības standartu un pamatizglītības programmu paraugiem", īpašu uzmanību pievēršot caurviju prasmju (noteikumu 5.2.punkts) attīstīšanai un kultūras izpratnes un pašizpaušmes mākslā mācību jomā skolēnam sasniedzamajiem rezultātiem (noteikumu 7.3.punkts). Skolēns, darbojoties pūtēju orķestrī, var pilnveidot savas sadarbības, pašvadītas mācīšanās, pilsoniskās līdzdalības, jaunrades u.c. prasmes. Pūtēju orķestrī skolēns praktiski darbojas, iztēlojas un gūst prieku radošajā procesā, atklāj un pilnveido savu talantu, zināšanas, prasmes un tehniku mūzikas instrumenta spēlē un kolektīvajā muzicēšanā, mācās izprast kultūru daudzveidību un veido savu kultūras identitāti, piedzīvo klātienē kultūras notikumus, gūst emocionālo un estētisko pieredzi un attīsta personiskās kultūras vajadzības, līdzdarbojas kultūras mantojuma saglabāšanā un tradīciju pārmantošanā. Kolektīvās muzicēšanas mērķis ir veidot bērnos un jauniešos ne tikai pirmās profesionālās muzicēšanas prasmes un iemaņas, bet arī attīstīt visas iepriekš minētās prasmes.

Plānojot interešu izglītības nodarbību un tajā sasniedzamos rezultātus, mācību procesā ieteicams iekļaut arī dažādu starpdisciplināro prasmju apguvi, piemēram, – nošu garumus, taktsmēru un intervālus ir iespējams saistīt ar matemātiku; informāciju par skaņdarbu autoriem un darba radīšanas laiku - ar vēsturi un kultūru; skaņdarba tematiku, formu, dramaturģiju - ar teātra mākslu utt.

Kolektīva izveidošana, dalībnieku komplektācija

Lai izveidotu pūtēju orķestri izglītības iestādē, nepieciešams pašvaldības un izglītības iestādes vadītāja atbalsts. Kolektīva izveide prasa nozīmīgus materiālos un intelektuālos resursus. Kolektīva veidotājam ir jābūt erudītam pūtēju orķestru speciālistam, kas apveltīts arī ar organizatora īpašībām. Pūtēju orķestra darbības nodrošināšanai ir nepieciešama materiāli tehniskā bāze (mūzikas instrumenti, nošu pultis, dažādi aksesuāri, piemērotas mēģinājuma telpas u.c.) un pedagogi visās instrumentu grupās. Lai nodrošinātu jaunizveidota pūtēju orķestra veiksmīgu darbību, iesākumā varētu sākt orķestra komplektāciju ar nelielu dalībnieku sastāvu, kurš varētu nodrošināt pilnskanīgu orķestra skanējumu, piemēram, sastāvā var būt 4 trompetes vai koka pūšamie instrumenti, 3 mežragi, tromboni vai eifoniji, 2 sitamie instrumenti, tuba vai kāds instruments, kurš izpilda basa funkciju (baritona saksofons, fagots, eifonijs). Šāds sastāvs jau var izpildīt četrbalsīga salikuma skaņdarbus. Vēlams, ka pats diriģents vai kāds pedagogs aranžē vai pielāgo skaņdarbus konkrētam orķestra sastāvam. Katru gadu uzņemot un apmācot jaunus audzēkņus, pakāpeniski var izveidot pilnskanīgu orķestri. Vēlamais orķestra sastāvs ir: 3 flautas, 3 klarnetes, 2 alta saksofoni, 1 tenora saksofons, baritona saksofons, 3 mežragi, vismaz 3 trompetes (vēlams 6), 3 tromboni, 2 eifoniji, 2 tubas, 4 sitamie instrumenti, ja iespējams, arī oboja un fagots, sastāvam var pievienot kontrbasu vai basa ģitāru.

Valsts izglītības satura centra (VISC) organizētos izglītības iestāžu pūtēju orķestru konkursos kolektīvi ir iedalīti 4 grupās: A grupa – augstākā grūtības pakāpe, B grupa - vidējā grūtības pakāpe, C grupa - zemākā grūtības pakāpe un D grupa – zemākās grūtības pakāpes kolektīvs no izglītības iestādes bez mūzikas novirziena. Ir pieļaujams, ka 10% no orķestra dalībnieku sastāva var būt pedagogi vai profesionāli mūziķi, ar nosacījumu, ka tie aizvieto iztrūkstošās balsis. Vēlamā formā VISC aicina neiekļaut orķestru sastāvos pedagogus un profesionālus mūziķus, lai bērnos un jauniešos attīstītos spēja patstāvīgi muzicēt. Ņemot vērā pūšamo instrumentu spēles specifiku, uzsākot dalību pūtēju orķestrī, bērnam ir jābūt vismaz 9-10 gadus vecam, jo pūšamo instrumentu spēle prasa zināmus fiziskos dotumus un jaunāki bērni var nebūt fiziski nobrieduši, lai spēlētu kādu pūšamo instrumentu. Dalībnieku komplektācija parasti ir vienkāršāka gadījumos, kad kolektīvs darbojas mūzikas skolā, kur orķestris ir iekļauts mācību programmā un bērni savu instrumentu apgūst pie specialitātes pedagoga. Sarežģītāka situācija rodas, veidojot orķestri vispārējās izglītības iestādē. Vēlams, ka orķestra diriģents pārvalda kādu no pūšamajiem instrumentiem, lai pats varētu apmācīt daļu no audzēkņiem. Līdzšinējā pieredze rāda, ka labākas iespējas veidot orķestri ir metāla pūšamo instrumentu speciālistam, jo tie ir radniecīgi un pedagogs, kurš pārvalda kādu metāla pūšamo instrumentu, var mācīt spēlēt vairākus instrumentus, piemēram – trompeti, eifoniju, alta hornu un tubu. Ideālā situācijā diriģentam kā palīgus var piesaistīt dažādu instrumentu speciālistus, vēlams – vienu koka pūšamo instrumentu, vienu metāla pūšamo instrumentu un sitamo instrumentu skolotāju. Veidojot orķestri vispārīzglītojošā skolā, ir zināmas priekšrocības, jo bērniem nav jādodas prom no skolas telpām, nodarbības notiek turpat, līdz ar to ir vieglāk organizēt orķestra mēģinājumus un individuālās vai grupu nodarbības.

Mācību process

Mācību procesu nosacīti var sadalīt divās daļās, pirmā – individuālās vai grupu nodarbības, kurās tiek apgūti instrumenta spēles pamati vai orķestra balsis mazākās grupās, otrā – kopējās nodarbības, kurās piedalās visi dalībnieki. Mācību procesu ieteicams sākt ar nodarbību, kurā visi dalībnieki tiek iepazīstināti ar savu instrumentu, tā uzbūvi, kopšanu, vispārīgiem tā spēlēšanas principiem. Ja nav iespējas mācīt instrumenta spēli individuāli, sākuma posmā nodarbības var notikt viendabīgu instrumentu grupās, dodot vienādu uzdevumu visiem grupas dalībniekiem. Dalībniekiem kļūstot vecākiem, mācību grupas dalībnieku skaits ir jāsamazina, daļot tās pēc bērnu spējām un prasmēm. Uzdevumiem ir jābūt skaidri saprotamiem un viegli izpildāmiem. Lai nodarbības padarītu interesantākas, tajās var iekļaut rotaļu elementus, piemēram – “telefona zvans”, kad bērni nostājas aplī ar saviem instrumentiem un ar sava instrumenta skaņu it kā zvina kādam no nodarbības dalībniekiem, tas savukārt ar savu instrumentu atbild zvanītājam (tā var būt viena skaņa vai vairāku skaņu kombinācija). Svarīga nodarbību sastāvdaļa ir spēle unisonā, kura dod iespēju mācīties intonēt un veidot kvalitatīvu skaņu, prast iekļauties kopējā orķestra skanējumā, veidot sabalansētu orķestra skanējumu. Nodarbībās vēlams izmantot bērniem piemērotus vingrinājumus un nošu materiālus. VISC ir izdevis trīs Aivara Krūmiņa izveidotos metodiskos materiālus, kuros atrodami gan iesildīšanās vingrinājumi, gan viegli skaņdarbi bērnu pūtēju orķestrim. Sadarbībā ar izdevniecību Musica Baltica, 2017. gadā ir izdots A.Krūmiņa krājums “Iesildīšanās vingrinājumi un viegli skaņdarbi pūtēju orķestrim”.

Izvēloties iestudējamo repertuāru, noteicošajam faktoram ir jābūt skaņdarbu grūtības pakāpei, lai bērni to var nospēlēt, uzmanība jāpievērš arī bērniem piemērotai skaņdarbu tematikai. Bērnu orķestriem ieteicamā grūtības pakāpe ir no 1 līdz 3,5.

Muzicēšana kustībā- defile

Latvijā jau 15 gadus pastāv pūtēju orķestru *defile* žanrs – muzicēšana kustībā. Katru gadu VISC organizē pūtēju orķestru defile programmu konkursu Rīgā, Brīvības laukumā. Lai uzsāktu *defile* nodarbības, vadītājam ir jāiepazīstas ar defile žanra pamatnostādņēm – tamburmažora lietošana, pamatkustības (instrumentu pacelšana, nolaišana, soļošanas uzsākšana, pagriezieni, apstāšanās u.c.). VISC organizēto pedagogu profesionālās kompetences pilnveides kursu programmās ir *defile* pamatelementu apgūšana un darbs ar tamburmažoru. VISC ir izdevis Andra Grizāna veidoto metodisko videomateriālu par tamburmažora lietošanu, instrumentu pacelšanu un *defile* pamatelementiem. *Defile* žanrs tiek iedalīts 3 kategorijās – maršējošais orķestris (soļošana ar maršu), *defile* programma (iestudēta horeogrāfija bez papildelementiem) un šova programma (iestudēta horeogrāfija, izmantojot orķestri papildinošus elementus – sitamo instrumentu solo priekšnesumu, dejotājas, dažādus priekšmetus). Lai sekmīgāk varētu iestudēt *defile* programmu, ir vēlams piesaistīt horeogrāfu. Izvēloties mūziku *defile* priekšnesumam, jāņem vērā orķestra spējas un apgūtās prasmes, mūzikai ir jābūt samērā viegli izspēlējamai, lai varētu paralēli arī kustēties. Vēlama ir skaņdarbu aranžēšana konkrētam orķestra dalībnieku sastāvam. Ieteicams sākumā izvēlēties muzikālo materiālu (ir jānoskaidro, vai autortiesības atļauj konkrēto skaņdarbu aranžēt) un tad to aranžēt konkrētam orķestra sastāvam. To var darīt pats diriģents vai kāds pieredzējis aranžētājs. Laba mūzikas izvēle paspilgtina *defile* priekšnesumu. Jāatceras, ka priekšnesums primāri ir domāts

skatītājiem, nevajadzētu to piesātināt ar grūti izpildāmiem horeogrāfijas elementiem, horeogrāfijai ir jākalpo muzikālā materiāla paspilgtināšanai. Ir jārod balanss starp skanējumu un horeogrāfisko zīmējumu.

Vadot skolēnu pūtēju orķestri, pedagogam ir svarīgi bērnus motivēt muzicēt ar atdevi, lai muzicēšana sagādā gandarījumu un prieku arī tad, ja kaut kas neizdodas pietiekami labi. Vienlaikus audzēkņiem jāapzinās, ka labs rezultāts sasniedzams ar sistemātisku un neatlaidīgu vingrināšanos, pārvarot grūtības un virzoties uz mērķi